

Phẩm 12: XỨ PHƯƠNG TIỆN TINH TẤN

Thế nào là Bồ-tát hành Tinh tấn Ba-la-mật? Lược nói có chín thứ: Một là tự tánh tinh tấn. Hai là nhất thiết tinh tấn. Ba là nan tinh tấn. Bốn là nhất thiết môn tinh tấn. Năm là thiện nhân tinh tấn. Sáu là nhất thiết hạnh tinh tấn. Bảy là trừ não tinh tấn. Tám là đời này đời khác vui thích tinh tấn. Chín là thanh tịnh tinh tấn.

Thế nào là tự tánh tinh tấn? Tâm Bồ-tát này có thể thâm nhận vô lượng pháp thiện, tạo lợi ích an lạc cho hết thảy chúng sinh, luôn sáng rõ không gián đoạn cũng không điên đảo các thân khẩu ý nghiệp vốn khởi, đấy gọi là tự tánh tinh tấn của Bồ-tát.

Thế nào là nhất thiết tinh tấn? Lược nói có hai thứ: Một là tại gia. Hai là xuất gia. Hai thứ này, mỗi thứ có ba loại: Một là tinh tấn hoàng thệ. Hai là thâm giữ các pháp thiện. Ba là tạo lợi ích cho chúng sinh. Tinh tấn hoàng thệ nghĩa là Bồ-tát trước hết khởi phương tiện tinh tấn, tâm thường gắng sức, mặc áo giáp với thệ nguyện rộng lớn mà, khởi niệm thế này: Ta làm nhân duyên thoát khổ cho tất cả chúng sinh, đem trăm ngàn đại kiếp làm một ngày một đêm. Như vậy với số ức trăm ngàn đại kiếp ở trong địa ngục cho đến khi thành Phật, thề không thối chuyển, không đắc Bồ-đề vô thượng, trọn không xả tinh tấn, huống gì là chỉ trong thời gian ngắn thọ chịu một ít khổ. Đấy gọi là Bồ-tát hành tinh tấn hoàng thệ. Như vậy, giống với Bồ-tát hành tinh tấn hoàng thệ, khởi hiểu một ít, tin một ít rồi có thể nuôi lớn vô lượng tánh siêng năng nơi phương tiện mở bày giác ngộ, huống gì là thành tựu tinh tấn hoàng thệ như vậy. Bồ-tát vì Bồ-đề vô thượng nên tạo lợi ích cho chúng sinh, không do vì khó khăn mà sinh tướng thối mất.

Tinh tấn thâm giữ pháp thiện là Bồ-tát lấy tinh tấn làm phương tiện để thành tựu Bồ thí Ba-la-mật, làm phương tiện để thành tựu Giới, Nhẫn, Thiên định, Trí tuệ Ba-la-mật cũng như vậy. Lược nói có bảy thứ: Một là bất động, tất cả phiền não vọng tưởng, dị luận, vô lượng các khổ không thể làm cho nghiêng động. Hai là kiên cố, chính đốn phương tiện. Ba là đắc vô lượng minh xứ, an trụ trong chánh niệm. Bốn là phương tiện đầy đủ, nghĩa vốn sẽ được không điên đảo nơi đạo, tùy thuận mà được. Năm là nghĩa chánh tinh tấn tạo lợi ích cho nghĩa vốn sẽ được để thành tựu nguyện. Sáu là sáng rõ, thường chuyên cần tạo phương tiện. Bảy là xa lìa kiêu mạn, tinh tấn theo phương tiện, tâm không tự khen ngợi. Bồ-tát tu bảy thứ này, thâm giữ các pháp thiện, phương tiện tinh

tấn, chóng đầy đủ các Ba-la-mật, đắc quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng. Tất cả Bồ-đề pháp hành thiện, đều từ tinh tấn này mà thành tựu, vì thế nên tinh tấn này là nhân tối thượng, tối thắng, không còn gì hơn. Vì thế nên trong kinh, Đức Thế Tôn dùng mọi lời khen ngợi tinh tấn là nhân để đạt đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng.

Bồ-tát hành tinh tấn, đem lợi ích cho chúng sinh có mười một thứ, như trong phẩm giới đã nói, ở đó nói giới, ở đây nói tinh tấn.

Thế nào là Bồ-tát hành nan tinh tấn? Lược nói có ba thứ: Bồ-tát tinh tấn không gián đoạn, không tưởng về y phục, thức ăn, tưởng về giường nằm, tọa cụ, tưởng thân mình, thường tu pháp thiện, đấy gọi là nan tinh tấn thứ nhất.

Bồ-tát tinh tấn như vậy cho đến xả thân thọ thân, thường tu pháp thiện, không bỏ tinh tấn, đấy gọi là nan tinh tấn thứ hai.

Bồ-tát này phân biệt bình đẳng, công đức đầy đủ, không nhanh không chậm, tâm không điên đảo, lấy nghĩa thành tựu tinh tấn làm lợi ích, đó gọi là nan tinh tấn thứ ba. Lại nữa, lực của các nan tinh tấn ở Bồ-tát này, phải biết đó là nhân thâu giữ đại bi và trí tuệ.

Thế nào là Bồ-tát hành nhất thiết môn tinh tấn? Lược nói có bốn thứ: Một là lìa bỏ pháp nhiễm ô. Hai là sinh pháp bạch tịnh. Ba là trừ sạch ba nghiệp. Bốn là trí tuệ tăng ích.

Bỏ pháp nhiễm ô nghĩa là Bồ-tát tinh tấn lìa các phiền não, chưa khởi thì không cho khởi, khởi rồi khiến cho diệt.

Sinh pháp bạch tịnh nghĩa là chưa sinh pháp thiện nên tìm mọi phương tiện khiến cho sinh, pháp thiện sinh rồi tìm cách khiến cho tăng rộng.

Trừ sạch ba nghiệp nghĩa là Bồ-tát tinh tấn làm ba nghiệp thanh tịnh, đều có thể khéo thâu giữ nghiệp thân khẩu ý. Trí tuệ tăng ích nghĩa là Bồ-tát tinh tấn được văn, tư, tu tuệ, tăng trưởng đầy đủ.

Thế nào là Bồ-tát hành thiện nhân tinh tấn? Lược nói có năm thứ: Một là không có không làm tất cả phương tiện dục do không dừng nghỉ. Hai là không thuận theo bậc dưới, nếu đã khởi bậc trung hoặc bậc thượng, thì nuôi lớn tinh tấn. Ba là không biếng nhác, dững mãi luôn sáng tỏ, lâu dài không gián đoạn, phương tiện tinh tấn tâm không thối mất, không dứt, không hoại. Bốn là tạo lợi ích không theo nghĩa điên đảo, tạo phương tiện thâu giữ. Năm là ân cần với phương tiện tinh tấn, nhanh chóng đạt đến đạo quả Bồ-đề vô thượng.

Thế nào là Bồ-tát hành nhất thiết hành tinh tấn? Nghĩa là sáu thứ, bảy thứ, lược nói có mười ba thứ. Sáu thứ ấy, đó là: Thường tinh tấn là

thường có phương tiện. Đốn tinh tấn là đạt đến phương tiện tốt cùng. Dựa vào tinh tấn là nhờ nơi sức của tinh tấn gốc. Phương tiện tinh tấn là suy nghĩ mưu tìm phương tiện thiện xảo. Bất động tinh tấn là gặp tất cả khổ không nghiêng động, cũng không hưởng theo nghĩa khác. Tinh tấn không biết đủ là thắng tấn có hạn lượng thì không hoan hỷ. Bồ-tát thành tựu sáu thứ như vậy là nhất thiết hành tinh tấn, nghĩa là ân cần tinh tấn, có thể thực hiện kiên cố, đối với các pháp thiện không thể hủy hoại.

Lại có bảy thứ: Một là cùng với dục đều tinh tấn, ân cần mong muốn phát nguyện nuôi lớn Bồ-đề vô thượng. Hai là cùng đầy đủ tinh tấn. Nơi các phiền não nhiễm ô khác tâm vẫn trụ. Đối với các pháp thiện thì tâm trụ bình đẳng. Ba là tinh tấn thắng tiến. Tâm trụ nơi các phiền não khác, phiền não như trên, đoạn phiền não kia như cứu lửa cháy đầu. Bốn là cầu tinh tấn, là mong cầu hết thảy minh xứ. Năm là học tinh tấn. Các pháp phải học như vậy, tùy theo sự thích hợp ấy mà khởi pháp tiếp pháp hưởng. Sáu là tinh tấn tạo lợi ích cho chúng sinh, có mười một thứ, như trước đã nói. Bảy là tự tạo chánh phương tiện, bảo vệ tinh tấn, nếu có thiếu sót thì như pháp sám hối, đó gọi là bảy thứ. Với mười ba thứ như vậy, gọi là Bồ-tát hành nhất thiết hành tinh tấn. Bồ-tát hành trừ não tinh tấn và đời này đời khác vui thích tinh tấn, giống như trong phẩm nhãn đã nói.

Thế nào là Bồ-tát hành thanh tịnh tinh tấn? Lược nói có mười thứ: Một là tùy thuận. Hai là tu tập. Ba là chuyên chú. Bốn là khéo thâm giữ. Năm là thời đầy đủ. Sáu là phân biệt tướng đầy đủ. Bảy là không thối chuyển. Tám là bất hoại. Chín là bình đẳng. Mười là hồi hướng nơi đại Bồ-đề.

Bồ-tát này vì dứt trừ phiền não nên tùy chỗ ứng hợp, tu tập để đối trị. Như ái trói buộc thì tu quán bất tịnh, sân thì tu tâm từ, si thì quán duyên khởi. Giác quán đảo loạn thì tu niệm An ban, mạn thì tu phân biệt giới nơi phương tiện quán. Những thứ như thế gọi là tùy thuận tinh tấn.

Bồ-tát này không thành tựu tinh tấn của nghiệp ban đầu, nghĩa là tâm đã chấp trụ ở bậc giáo thọ giáo giới, phương tiện tu tập, phương tiện điều phục, đấy gọi là Bồ-tát tu tập tinh tấn.

Bồ-tát này không tu tập tinh tấn ở bậc giáo thọ giáo giới, phương tiện trụ tâm đúng là nghiệp đầu tiên, Bồ-tát này đối với phương tiện ấy, chuyên tinh phương tiện, thường phương tiện, đốn phương tiện, đó gọi là tinh tấn chuyên chú.

Bồ-tát này nhờ vào các chỗ tôn trọng, hoặc sức của đa văn nên không thọ điên đảo, tâm kia được an trụ trong phương tiện tinh tấn, đấy

gọi là tinh tấn khéo thâm giữ.

Bồ-tát này không thọ điền đảo như thế, khi dừng nghỉ thì tu chỉ, khi động thì tu động, khi xả thì tu xả, đầy gọi là tinh tấn thời đầy đủ.

Bồ-tát này đối với tướng chỉ, cử, xả, trụ nơi Tam-muội khởi tướng, thường khéo quán sát, không vọng phân biệt, đầy gọi là Bồ-tát hành tinh tấn phân biệt tướng. Bồ-tát này nghe nói đệ nhất thắng diệu, đệ nhất thâm diệu không thể nghĩ bàn. Vô lượng Bồ-tát với phương tiện tinh tấn, tâm không tự khinh, cũng không khiếm nhược, không thiếu thắng tấn, sinh tướng là đủ mà không cầu tiến lên, ấy gọi là Bồ-tát hành tinh tấn không thoái chuyển.

Bồ-tát này thường giữ gìn căn môn, ăn uống biết lượng, đầu đêm cuối đêm không ham ngủ nghỉ, phương tiện tinh tấn, tâm trụ chánh trí. Như vậy những Tam-ma-bạt-đề đầy đủ tinh cần, thành tựu nghĩa tạo lợi ích chân chánh, đó gọi là Bồ-tát hành tinh tấn bất hoại.

Bồ-tát này tạo phương tiện tinh tấn, không nhanh không chậm, bình đẳng tu tập, tất cả phương tiện bình đẳng đốn tu, đầy gọi là Bồ-tát hành tinh tấn bình đẳng.

Bồ-tát này với tất cả phương tiện tinh tấn đã làm đều hồi hướng về Bồ-đề vô thượng, đó gọi là Bồ-tát hành tinh tấn chánh hồi hướng.

Như vậy từ tự tánh tinh tấn, cho đến thanh tịnh tinh tấn, sẽ đắc quả Đại Bồ-đề. Bồ-tát nương vào tinh tấn ấy tức hành đầy đủ Tinh tấn Ba-la-mật, chứng đắc đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng.
